

IRIS – Interreligiøse Islamstudier

Af professor, ph.d. Thomas Hoffmann

Det Teologiske Fakultet har siden nul-lerne haft forskning og undervisning i islam og muslimer. På sæt og vis er det en forlængelse af den islamforskning, som teologer periodisk har leveret siden 1900-tallet, med internationale kapaciteter som Frants Buhl (1850-1932) og Johannes Pedersen (1883-1977). Alligevel var 1. februar 2021 en mærkedag, da fakultetet kunne åbne dørene for en decideret uddannelse i islam ved navn Interreligiøse Islamstudier, forkortet IRIS. Undertegnede fungerer som leder og underviser på uddannelsen, som også trækker på forsker- og undervisningskompetencer fra Det Humanistiske og Juridiske Fakultet.

Som navnet antyder, er uddannelsens genstand ikke alene islam, men også islams relationer til andre religioner, især jødedom og kristendom. Kristendom og jødedom har haft indflydelse på islam og vice versa. Hvad mere er, må man karakterisere islam som en religion, der i høj grad forstår sig selv i kraft af disse relationer. Disse relationer udspiller sig også som magt- og konfliktrelationer – i teori og praksis.

Vi påbegyndte undervisningen med et dusin tilmeldte studerende, men omkring

det dobbelte antal havde ansøgt uddannelsen. Alle levede dog ikke op til de formelle adgangskrav.

Ifølge uddannelsens studieordning forpligter IRIS sig på at give en grundig indføring i islamisk religion, jura og historie med særligt fokus på interreligiøse relationer i form af sameksistens og konflikt med ikke-islamiske religioner, primært jødedom og kristendom i Mellemøsten og Vesten, herunder Danmark. Gennem et valgfrit modul og specialet får den studerende lejlighed til at arbejde selvstændigt og under vejledning med et selvvalgt emne.

Fire hovedinteresser

Kandidatuddannelsen er motiveret af fire grundlæggende interesser, som i forskellige forhold krydsbestøver uddannelsens centrale kurser.

1. *Det relationelle*: Til forskel fra klassiske islamstudier, hvor fokus primært er på islam og muslimer i den islamiske verden, sætter IRIS fokus på det relationelle. Konkret betyder det, at vi ikke studerer islam i *splendid isolation*, men som en religion, der står i relation til andre religioner – og som delvist forstår sig selv i

kraft af disse relationer. Hvis man slår op i Koranen, vil man se talrige referencer til jøder og kristne samt deres helligskrifter. Disse referencer er ikke neutrale, men udgør i sig selv et vidnesbyrd om Koranens og islams relationelle selvforståelse. Uddannelsen har således en komparativ og interreligiøs profil, der kan kvalificeres historisk og kontekstuel, fænomenologisk og hermeneutisk, juridisk-etisk og social-psykologisk.

2. *Det abrahamiske*: Til forskel fra religionsvidenskab adskiller uddannelsen sig ved særligt at prioritere to religioner, historisk og aktuelt, i forhold til islam: jødedom og kristendom. Alle tre religioner har Abraham som stamfar, og uddannelsen kan som sådan beskrives som havende en abrahamisk vinkel, hvor islam udgør udgangs- og omdrejningspunktet. I disse år oplever den abrahamiske tilgang en veritabel renæssance med nyoprettede professorater og spændende ny forskning.

3. *Det europæisk-vestlige*: Som verdensreligion har islam en global udstrækning, med klassisk forankring i Mellemøsten, Afrika, Kaukasus, det Indiske Subkontinent og Fjernøsten. Grundet uddannelsens fokus på de abrahamiske relationer markerer den sig imidlertid ved særligt at prioritere Europa og Vesten (herunder Danmark) som et geo-religiøst knudepunkt. Det begrundes sig i de særlige historiske og idéhistoriske interaktioner, som den islamiske verden har haft med det kristne og jødiske Europa og Vesten i bredere forstand – fra senantikken og frem. Også de sidste halvtreds års udvikling frem mod en mærkbar demografisk

konsolidering af islam i Vesteuropa berettiger IRIS' 'eurocentriske' fokus.

4. *Sameksistens og konflikt*: Uddannelsen har som præmis, at mennesker og samfund – herunder også religioner – uvægerligt er præget af konflikter. Selve ordet konflikt har en interrelational betydning med første del af ordet *kon-*, som betyder sammen. Sammenhængende med dette følger en præmis om, at mennesker og samfund også stræber efter orden, samarbejde og funktionalitet. Uddannelsens interreligiøse tilgang fordrer derfor særlig opmærksomhed på to centrale relationelle *modi vivendi*, henholdsvis sameksistens og konflikt. På den ene side er islam historien om en religion, hvor interreligiøs sameksistens er blevet betonet og praktiseret, eksempelvis i begrebet Bogens Folk. På den anden side er det også historien om konflikt på mange forskellige niveauer, herunder konfliktløsning og identitetsdannelse. Uddannelsen prioriterer derfor kritisk vekselvirkningen og de multifaktorielle relationer mellem disse to modi i forhold til det interreligiøse fokus.

Kandidatprofilen

Grundet kandidatuddannelsens tværfaglighed vil kandidaterne få en bred interdisciplinær akademisk profil med mulighed for specialisering. Målet er at uddanne kandidater, der har bredspektrede professionelle og videnskabelige kompetencer og færdigheder i islamiske interreligiøse forhold. Kandidaterne rustes til at varetage professionsudøvelse inden for en række fagområder. Det vil være områder som forskning, diplomati, integration, journalistik, konsulentbistand og un-

dervisning hos både statslige og private virksomheder, der arbejder med islam og muslimer i en interreligiøs og relationsorienteret kontekst, nationalt såvel som internationalt. Endelig er det målet, at enkelte kandidater skal kvalificere sig til videre studier og forskning.

De centrale kurser

Før den studerende påbegynder sit specialarbejde vil denne have mødt undervisning i fire centrale kurser:

1. *Islamforskningens historie, teorier og metoder*: Dette kursus giver den studerende nogle redskaber til kritisk selvrefleksion. Kurset omfatter studiet af islamforskningens historie, teorier og metoder fra før-moderne, tidligmoderne og senmoderne tid. Dette indbefatter såvel muslimske som jødiske og kristne kilder til islam. Der fokuseres særligt på europæiske og vestlige kilder, der inddrager systematisk videnskabelig refleksion over studiet af og mødet med islam og muslimer.

2. *Islamiske grundtekster*: Islam er i høj grad en skriftreligion – med vigtige mundtlighedskulturelle aspekter såsom koranrecitation. Kurset omfatter studiet af centrale islamiske tekster og genrer i form af koran, *hadith*, *sira* (profetbiografi), *fiqh* (juridiske tekster) og *tafsir* (eksegetiske tekster). Teksterne og genrerne studeres i oversættelse og med særligt henblik på deres interreligiøse forbindelser og problemstillinger i forhold til især jødedom og kristendom. Hvordan og hvorfor optræder jøder og kristne eksempelvis i disse tekster, og hvilke roller spiller de historisk og i dag?

3. *Islamisk etik og retstradition*: Kurset tager udgangspunkt i etikken og retstraditionen som et sammenhængende kontinuum i islam, der omfatter såvel religiøse ritualer og strafferet som abstrakte forestillinger og idealer – undertiden sammenfattet i begrebet sharia. Der fokuseres på centrale emner og problemstillinger inden for den etiske og juridiske tradition, herunder problemstillinger, hvor ikke-muslimer som jøder og kristne indgår. Særlige emner kunne være islams juridisk-etiske tænkning og praksis om jøder og kristne som kopskatsforpligtede Beskyttelsens Folk, *ahl al-dhimma*. Sharia i en europæisk kontekst er også et emne, der er blevet aktuelt og presserende.

4. *Sameksistens, konflikt og konfliktløsning*: IRIS' interreligiøse tilgang fordrer en særlig opmærksomhed på de to relationelle *modi vivendi*, henholdsvis sameksistens og konflikt. Kurset omfatter studiet af udvalgte emner og problemstillinger inden for sameksistens, konflikt og konfliktløsning. Igen med særligt fokus på interreligiøse relationer mellem muslimer, kristne og jøder. De valgte emner og temaer sættes ind i deres historiske, teologiske og social-psykologiske sammenhænge og belyses gennem inddragelse af den relevante forskningsdiskussion. Eksempler på emner, der kunne tages op, er religiøs identitet og væbnet konflikt i form af jihad og jihadisme eller begrebsdannelser som Krigens Hus og Islams Hus (*dar al-harb* og *dar al-islam*). I den modsatte ende af spektret kan emner som fredsftale, religionsdialog i teori og praksis tages op.

Et eisegetisk lykketræf

Det er et rent tilfælde, at Interreligiøse Islamstudier kan forkortes til det smukke og mundrette akronym IRIS. Da der ikke var nogen oprindelig intention med akronymet, bør man strengt taget heller ikke foretage en eksegesi af ordet. Ved et rent lykketræf har ordet *iris* imidlertid et sådant eisegetisk potentiale, som det ville være en skam ikke at udnytte – om ikke andet af pædagogiske grunde.

På dansk er *iris* både navnet på en blomst, det farvede væv omkring øjets pupil og et pigenavn. De danske ord stammer imidlertid fra græsk, hvor *iris* betyder regnbue. Den fysikkyndige vil vide, at regnbuens farver opstår ved, at ét og samme lys brydes i regndråber og spaltes. Dét forhold kan passende oversættes til en metafor for det sæt af abrahamiske religioner, der er enige om at betone én Gud, men som samtidig manifesterer sig i sit velkendte himmelske farvespil. Monoteisme er også en slags spaltning.

I dag associerer nogen måske også regnbuens farver med glade børnetegninger og LGBT+ og Pride-flaget, men konfliktstoffet og det skrækindjagende lurer

lige under farvespillet i de tre abrahamiske religioner. Regnbuen optræder således som hovedpryd for en af de frygtindgydende dommedagsengle i Johannes' Åbenbaring (10,1). Og buen i regnbue blev formodentlig oprindeligt fortolket som et jagt- eller krigsvåben i de gamle semitiske kulturer.

Det hebraiske ord er således også ordet for krigerens bue. Syndflodsfortællingen om regnbuen, der bliver sat som tegn på den fredspagt, Gud laver mellem sig selv, Noa og alt levende, har formentlig rod i en forestilling om Jahves krigsbue, der skaber (et Herrens) uvejr og siden hen hænges til ro i skyerne. Også det gammelarabiske ord for regnbue er ligeledes forbundet med den førislamiske vejr gud Quzah og dennes bue. Netop på grund af Quzahs hedenske status foretrækker nogle arabere i dag at tale om Guds regnbue, *qaws Allah*.

Summa summarum. På IRIS studerer vi monoteismens abrahamiske spaltninger og relationelle farvespil, der giver anledning til såvel krigslarm som fredsslutning – i teori og i praksis, i fortid, nutid og fremtid.